

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
BULGARIA

АСОЦИАЦИЯ
„ПРОЗРАЧНОСТ
БЕЗ ГРАНИЦИ“

ИНТЕГРИТЕТ В БИЗНЕСА

Business Integrity/
Responsible Business Conduct/
Business Ethics

София
2020

ОБЩО
ВЪВЕДЕНИЕ
В ТЕМАТА

Повишаването на прозрачността и отчетността в работата на публичните институции и противодействието на корупцията са теми, които отдавна стоят в центъра на общественото внимание в България. Същевременно въпросите за почтеността и отчетността в бизнеса остават периферна тема, която не се разглежда като съществена част от общия контекст, в който функционират всички сфери на публичния и частния живот в страната.

През последните 15 години редица изследвания относно нивото на разпространение на корупцията, моделите на управление и функциониране на публичните институции, средата за осъществяване на бизнес и др., показват, че страната се нарежда на последните места в региона на ЕС.¹

Проблеми на бизнес климата в страната, като накърняването на принципите на лоялната конкуренция и неспазването на бизнес етика във взаимоотношенията с другите икономически субекти, с потребителите и с институциите все още са пренебрегвана тема. Общият бизнес климат в страната е такъв, че етиката в бизнеса се счита за ненужна, а доброволните правила се считат за пречка в работата или за неособено съществен атрибут на бизнес дейността. Това положение се влошава още повече от липсата на законови изисквания за приемането на такава инфраструктура.

Същевременно възприемането на добри практики и утвърдени бизнес стандарти не е широко разпространен подход в работата на компаниите. Изключение от него правят преди всичко големи международни компании, които разполагат с определена етична инфраструктура, произтичаща от натрупания опит и работа в специфични национални контексти. Спорадично сред големите български компании се появяват отделни елементи от етична инфраструктура.

Сред малките и средни предприятия темата за бизнес етиката не стои на дневен ред. В определени сектори на икономиката нейното отсъствие е особено съществен проблем. В тази връзка могат да се открият няколко специфични области, които поради спецификата на предлагания продукт и същественото значение за останалите сфери на публичния и частния живот изискват наличие на консистентна рамка от нормативна регулация и саморегулация, които гарантират.

1. Вж. Международният индекс за възприятие на корупцията (CPI) на Transparency International; Изследването „Doing Business“ на Световната банка; Индексът за върховенство на закона (Rule of Law Index); Проучване на мнението на ръководителите на компании - Глобален доклад за риска на Световния икономически форум; Доклад за световната конкурентоспособност на Института за управленско развитие; Оценка на риска на държавите на Economist Intelligence Unit.

Така посочените дефицити на средата дават основание за извод, че в икономическата сфера на страната отсъства цялостна изградена етична инфраструктура, като този дефицит се отразява на нивото на икономическо развитие, качеството на живот на гражданите и ефективността при функционирането на публичните институции. Ето защо е необходимо да бъде изградена съдържателна рамка от етични правила и стандарти при осъществяването на бизнеса в страната.

Въз основа на работата на Асоциация „Прозрачност без граници“ създаването ѝ до настоящия се открояват няколко специфични сектора от икономическия живот, които изискват особено внимание и целенасочени усилия. Това са енергетиката, здравеопазването и индустриалното производство. В тези сектори съществуват отделни елементи на етични правила и стандарти, които или не са последователно развити, или обхващат отделни аспекти.

В сектора на здравеопазването, например, съществуват етични стандарти и съответни механизми за мониторинг, но те са само от медицинско естество, директно са насочени към лечебната дейност и не разглеждат икономическите аспекти в работата на различните структури. Въпреки че съществуват някои правила (например относно получаването на „подаръци“ и конфликт на интереси при медицинския персонал), те не се отнасят до всички нива на администрацията, мениджмънта или доставчиците на лекарства, оборудване и медицински изделия, с които си взаимодействат лечебните заведения.²

Ситуацията в енергийния сектор е подобна, с изключение на дружествата с чуждестранна собственост, които са в пряк контакт с крайните потребители, които са възприели основни елементи на етичната инфраструктура. Тези правила обаче засягат най-вече взаимоотношенията само с крайния потребител и добросъвестното им прилагане е под въпрос. Всички останали участници на енергийния пазар в момента смятат етичната инфраструктура за неотнормирана към тяхната дейност.

Що се отнася до сектора на индустрията, съществуването на етична инфраструктура и процедури са характерни преди всичко за чуждестранните компании и техните дъщерни дружества. На българския пазар обаче дори компаниите, които са приели правила и процедури, нямат стимул да ги прилагат.

2. Показателен пример за общите схващания за необходимостта от антикорупционни мерки в сектора е официалната позиция на Асоциацията на частните болници, която настоява този тип болници да не подлежат на антикорупционен контрол, какъвто се прилага в останалите лечебни заведения.

В допълнение е важно да се отбележи също, че сред малките и средните предприятия правилата за етичен бизнес и процедурите за тяхното приложение липсват.

При разглеждането на същността на понятия като бизнес етика, бизнес интегрити (business integrity), бизнес принципи и др., които са придобили популярност в сферите на бизнес мениджмънта, доброто управление и противодействието на корупцията, следва да се има предвид многообразието от съществуващи подходи и концепции. Това многообразие, разбира се, е обосновано от специфичния национален контекст, институционалната култура, структурата на икономиката, културата на осъществяване на бизнес дейност в дадено общество и редица други фактори. И все пак е възможно и рационално обосновано да бъдат използвани концепции, които са създадени въз основа на сравнителните изследвания и дългогодишната работа на международни организации и институции.

В конкретния случай, при реализирането на настоящата инициатива би било най-удачно да бъдат използвани понятийният апарат и концепциите на водещи международни организации като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР/OECD), Световната банка, Институтът по управление в Базел, Transparency International, Международната търговска камара, Световният икономически форум и др.³

3. В тази връзка вж. по-детайлно: OECD, UNODC and World Bank (2013) *Anti-Corruption Ethics And Compliance Handbook For Business*; OECD (2018), *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct*; OECD (2010) *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance*; OECD (2018) *OECD Strategic Approach To Combating Corruption and Promoting Integrity*; OECD (2016), *The Liability of Legal Persons for Foreign Bribery: A Stocktaking Report*; OECD (2016) *Investing in Integrity for Productivity*.

Вж. също така и изследванията на други организации, работещи в тази област, като: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), World Bank, Basel Institute on Governance, Business and Industry Advisory Committee to the OECD (BIAC), International Bar Association (IBA), International Chamber of Commerce (ICC), World Economic Forum Partnering Against Corruption Initiative (PACI), Transparency International (TI), UN Global Compact

◀ Обхват и същност на понятието „Почтеност в бизнеса“ (Business Integrity)

Понятието „Почтеност в бизнеса“ (Business Integrity) се изразява в наличие на **рамка от етични правила, структури и политики**, които се основават на стриктното спазване на законите за осъществяване на икономическа дейност, както и на допълнителни доброволни саморегулации (като принципи за бизнес етика, етични кодекси и антикорупционни политики), които определят **правилата за поведение на компаниите и взаимодействието им с външната среда** (включително бизнес партньори/ доставчици/ подизпълнители, клиенти/ потребители, публични институции, бизнес асоциации, лобисти, медиуми).

При разглеждането на същността на понятието „Почтеност в бизнеса“ е необходимо да се има предвид, че то се изразява не само в наличието на рамка от правила, изграждането на структури, които следят за тяхното прилагане и развитието на политики за гарантиране на почтеност в икономическата дейност на съответните бизнес субекти. За да бъде адекватно реализирано разбирането за бизнес етика, то трябва да бъде операционализирано чрез разработването и прилагането на цялостна концепция за неговото приложение. Това означава, че е необходимо разработването и прилагането на **програма**, която включва същностните (интегралните) елементи на понятието „почтеност в бизнеса“.

Това по-обхватно разглеждане на понятието е важна отправна точка за извършването на задълбочени и всеобхватни анализи на секторите от нормативната регулация, саморегулация и добри практики, съществуващи в секторите енергетика, здравеопазване и индустрия на българската икономика.

◀ Тематичен обхват

В рамките на понятието „Почтеност в бизнеса“ могат да бъдат включени редица въпроси, свързани с доброто управление и с превенцията на корупционните рискове. Те могат да варират в зависимост от конкретния национален контекст и нужда на средата, но също така могат да бъдат изведени и на базата на международните стандарти и добри практики в тази област.

Общият преглед на анализи, наръчници и други доклади по темата на международни организации като

1. Борба срещу предлагането и получаването на подкупи;
2. Превенция и управление на конфликта на интереси;
3. Политика относно подаръци и гостоприемство;
4. Защита на лицата, сигнализиращи за нередности;
5. Противодействие на прането на пари;
6. Отговорен мениджмънт защита на физическите и финансовите активи, изграждане на правила за управление на бизнес процесите, защита на интелектуална собственост;
7. Спазване на международните стандарти за одит - отчетност, коректност на счетоводните записи и т.н.

По-глобалният поглед, или опитът за обобщение на посочените теми, може да доведе до извод, че понятието „Почтеност в бизнеса“ всъщност интегрира две обособени сфери, които обаче са взаимосвързани и са преплетени помежду си.

Първата сфера е:

◀ „ПРЕВЕНЦИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА КОРУПЦИОННИ РИСКОВЕ“

Тя включва посочените по-горе теми:

1. Борба срещу предлагането и получаването на подкупи;
2. Превенция и управление на конфликта на интереси;
3. Политика относно подаръци и гостоприемство;
4. Защита на сигнализиращите за нередности;
5. Противодействие на прането на пари.

Втората сфера може да бъде наречена:

◀ „ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ НА БИЗНЕСА“

(по аналогия на понятието „добро управление“/„good governance“ в публичната сфера), или „**ефективен мениджмънт**“ (с определена условност).

То включва обширните теми, които условно се определят като:

1. Отговорен мениджмънт - защита на физическите и финансовите активи, изграждане на правила за управление на бизнес процесите, защита на интелектуална собственост;
2. Спазване на международните стандарти за одит отчетност, коректност на счетоводните записи и т.н.

▶ Политики за гарантиране на почтеност в бизнеса

Политиките за реализиране на почтеност в бизнеса следва да се реализират именно в тези две сфери, като в тях се включват (като минимум посочените по-горе теми).

▶ Програми за гарантиране на почтеност в бизнеса

Прегледът на основните изследванията и наръчниците на ОИСП⁴ позволява да бъдат открити **следните основни елементи на програми за гарантиране на почтеност в бизнеса:**

1. Разработен комплекс от принципи за бизнес етика;
2. Разработени етични кодекси;
3. Правила и процедури, осигуряващи приложението на етичните норми;
4. Структури, които са ангажирани с прилагането на етичните норми;
5. Политики за реализиране на етичните норми;
6. Обучение относно същността и консултации относно приложението на етичните норми
7. Механизми за контрол относно изпълнението.

4. Вж. OECD, UNODC and World Bank (2013) *Anti-Corruption Ethics And Compliance Handbook For Business*, както и другите публикации, посочени в предходната бележка.

ПОДХОД НА ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО И РАЗВИТИЕ И СВЕТОВНАТА БАНКА ПО ТЕМАТА

За изясняване на същността и основното съдържание на международните стандарти за почтеност в бизнеса може да бъде използван подходът на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, който е структуриран в 3 основни компонента:

◀ А. МЕЖДУНАРОДНА ПРАВНА РАМКА,

установяваща основни понятия в областта на антикорупцията и определяща ангажиментите на участниците в международните документи.

◀ Б. МЕТОДОЛОГИЧНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА,

които позволяват извършване на адекватна оценка на риска и които позволяват както извършване на универсална оценка в различни сектори на бизнеса, така и адаптиране да бъдат приложени съобразно спецификата в към конкретни бизнес сектори.

◀ В. ОСНОВНИ СТРУКТУРНИ ЕЛЕМЕНТИ НА АНТИКОРУПЦИОННИ ПРОГРАМИ

и подходи за тяхното осъществяване.

Като отправни точки на международните стандарти за бизнес етика следва да бъдат взети предвид няколко ключови документа:

- Конвенцията на ООН срещу корупцията;
- Наказателната конвенцията относно корупцията на Съвета на Европа; Гражданската конвенция за корупцията;
- Интерамериканската конвенция срещу корупцията;
- Конвенцията за борба с подкупването на чужди длъжностни лица в международните търговски сделки;
- Конвенцията на Африканския съюз за предотвратяване и борба с корупцията;
- Антикорупционната политика на Европейския съюз, очертана в член 29 от Договора за Европейския съюз и проведена чрез два основни инструмента: Конвенцията за защита на финансовите интереси на Европейските общности (1995) и Конвенцията срещу корупцията, включваща европейските служители или Длъжностни лица на държавите-членки на Европейския съюз (1997 г.).

Посочените документи формират минималния обхват на международната правна рамка. Те биха могли да бъдат допълнени от други специфични международни документи, които са релевантни към конкретен регион или сектор на икономическа дейност.

На следващ етап анализът на международната правна рамка следва да бъде продължен, детайлизиран и доразвит с националната правна рамка.

При идентифицирането на риска е необходимо да бъдат взети предвид следните елементи:

- **Определяне на подходящи методи за идентифициране на риска**
(тук следва да бъдат взети предвид: анализ на документи, доклади и други аналитични изследвания, интервюта с експерти, интервюта с представители на бизнеса, оценки и самооценки, дискусии, фокус-групи и workshops)
- **Извършване на оценка на вътрешно-присъщия за дадена дейност риск;**
- **Идентифициране на контроли, които управляват и смекчават корупционния риск;**
- **Изчисляване на остатъчния риск;**
- **Планиране на необходимите действия (изработване на action plan).**

В контекста на дейността, свързана с оценка на риска, е необходимо да бъдат адекватно документирани и систематизирани резултатите от приложените методи за оценка на риска.

Един от примерите в тази връзка е създаването на **регистър на риска** (вж. Таблица 1)

Таблица 1. Регистър на риска

Фактор за корупционен риск	Корупционен риск	Корупционна схема	Вероятност	Потенциално въздействие	Присъщ риск	Антикорупционни контроли	Оценка на контрола върху риска	Оценка на остатъчния риск
Местен бизнес климат	Подкупи на правителствени служители	Потенциално неподходящи плащания за правителствени служители за получаване на разрешения	Средно	Високо	Висок	Обща антикорупционна политика и процедури, включващи специфично съдържание относно плащания към правителствени служители; Антикорупционно обучение на служителите, което е съобразено за съответния регион и основните им функции; Общодостъпна гореща линия за сигнали за нередности; Антикорупционни одити относно плащанията за правителствени служители.	Ефективен	Среден

Локация/Регион: ABC
Бизнес единица: XYZ

Друг пример, даден от ОИСП, във връзка с оценката на риска, е изработването на така наречената „топлинна карта“, която също да бъде ефективен инструмент за обобщаване на резултатите от оценка на корупционния риск.

Какво представлява „топлинната карта“?

Топлинната карта за корупционен риск показва идентифицираните от предприятието/бизнес сектора рискове според тяхната вероятност и потенциално въздействие. Тези рискове са визуализирани представяни чрез цветовата гама „червено-жълто-зелено“, която отразява различното ниво на риск (вж. Графика 1).

В общия случай визуалното представяне на оценката за корупционен риск е следното:

- ▶ Секциите с червен цвят обозначават висок риск;
- ▶ Секциите с жълт цвят среден риск;
- ▶ Секциите със зелен цвят нисък риск.

Категориите А, В, С и Д отразяват конкретни изразни форми на корупция (т.е. рискове от корупционни действия). В зависимост от вероятността да бъдат извършени те могат да бъдат степенувани в следната скала:

- ▶ Близка вероятност (много е вероятно да се прояви);
- ▶ Средна вероятност (възможно е да се прояви);
- ▶ Далечна вероятност (много малка вероятност от проява).

В зависимост от вероятността на негативно въздействие върху бизнеса, корупционните действия могат да получат оценка, която се степенува по следната скала:

- ▶ Ниска степен на въздействие;
- ▶ Средна степен на въздействие;
- ▶ Висока степен на въздействие.

- ▶ **А.** Подкуп на данъчни власти
- ▶ **Б.** Подкуп за получаване на разрешения за търговия на дребно
- ▶ **С.** Манипулиране на оферти за доставчици
- ▶ **Д.** Неофициални комисионни срещу поръчки за продажба

Графика 1. Топлинна карта за оценка на риск от корупция

ВЕРОЯТНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ	ВИСОКО		Б	
	СРЕДНО	А		Д
	НИСКО		С	
		МАЛКА	СРЕДНА	ВИСОКА
ВЕРОЯТНОСТ				

От представената карта се изяснява, че най-съществен риск за конкретната бизнес компания съществува при действията от **категория Б** (получаване на разрешителни за търговия на дребно) и **категория Д** (предоставяне на неофициални комисионни срещу поръчки за продажби), като при реализирането им е възможно да се прояви висока степен на корупционен риск, който да окаже силно неблагоприятно въздействие върху компанията.

След като е налице оценка на риска, следващата логична връзка е осъществяване на връзка между резултатите от тази оценка и очертаването на основните елементи в антикорупционна програма.

Основните елементи на антикорупционните програми са изведени въз основа на документи на следните организации:

- Кодекс за поведение на бизнеса за борба с корупцията (АРЕС: Азиатско-Тихоокеанско икономическо сътрудничество)
- Бизнес принципи за противодействие на подкупа (ТИ: Transparency International)
- Ръководство за добри практики в областта на вътрешния контрол, етика и compliance (ОИСП: Организация за икономическо сътрудничество и развитие)
- Насоки за спазване на интегритет (Световна банка)
- Принципи за противодействие на подкупите (РАСИ: Световен икономически форум - Инициатива за партньорство срещу корупцията)
- Правила за борба с корупцията (ИСС: Международна търговска камара)

Сравнителният анализ на документите на тези организации позволява да бъдат открити

12 ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТА НА АНТИКОРУПЦИОННИТЕ ПРОГРАМИ:

1. Подкрепа и ангажираност от висшето ръководство за предотвратяване на корупцията.
2. Разработване на антикорупционна програма.
3. Надзор по изпълнението на антикорупционната програма.
4. Ясна, видима и достъпна политика, забраняваща подкупите.
5. Детайлни политики за особено рискови области.
6. Прилагане на антикорупционни програми спрямо бизнес партньорите.
7. Вътрешни контроли и съхраняване на документация.
8. Комуникация и обучение.
9. Поощрения и насърчаване за действия и поведение, съответстващи на правилата.
10. Търсене на съвет - Установяване на нарушения и рапортуване/сигнализиране.
11. Адресиране на нарушенията.
12. Периодичен преглед и оценка на антикорупционната програма.

Основни детайли, свързани с реализирането на 12-те елемента от антикорупционните програми

1. В рамките на първия елемент „Подкрепа и ангажираност от висшето ръководство за предотвратяване на корупцията“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Поемане на ясен ангажимент на ръководството / собственика на компанията за провеждане на антикорупционни програми и политики
- Ангажиране на управителен орган (едноличен или колективен), който да демонстрира ангажимента в тази насока, да осъществява надзор по общото изпълнение на антикорупционната дейност
- Определяне на конкретни звена/служители, които са пряко отговорни за осъществяването на антикорупционните програми

2. В рамките на втория елемент „Разработване на антикорупционна програма“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Ефективната програма трябва да бъде цялостното усилие на предприятието, като тя следва да включва етичен кодекс, политики и процедури, административни процеси, обучение, насоки и надзор.
- Разработването на такава съдържателна програма трябва да е съобразена със специфичните рискове в сектора/фирмата и потребностите на съответната фирма;
- Включване на служители от всички нива (в това число и профсъюзите) в процеса по разработване на програмата с оглед пълнота и адекватност;
- Включване на служители от всички нива (в това число и профсъюзите) в процеса по изпълнението на програмата;

3. В рамките на третия елемент „Надзор по изпълнението на антикорупционната програма“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Бордът на директорите или еквивалентно управляваща структура следва да демонстрира видима и последователна ангажираност при надзора за изпълнението на програмата;
- Изпълнителният директор или еквивалентна длъжност/звено следва да има ясна отговорност за надзора по реализирането на антикорупционната програма;
- Назначаване на един или повече висши служители (на пълен или частичен работен ден) за надзор и координиране на Програмата за корпоративно съответствие, които разполагат с адекватни ресурси, авторитет и независимост, като те се отчитат периодично пред Съвета на директорите или друг орган с най-висша отговорност за предприятието;

4. В рамките на четвъртия елемент „Ясна, видима и достъпна политика, забраняваща подкупите“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Ясно дефиниране на забрани както за получаване, така и за предоставяне на подкупи;
- Забраните следва да се отнасят както до директно предлагане и получаване на подкупи, така и до индиректно получаване на облаги;
- Забраните следва да дефинират ясно кръга от лица, за които се отнасят (като тук се включват и свързани лица);
- Забраните следва да се отнасят също така и до: политически партии и политически лидери; длъжностни лица в институциите на централната и местната власт; длъжностни лица в държавни и частни компании;

5. В рамките на петия елемент „Детайлни политики за особено рискови области“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Установяване на правила за деклариране и контрол по отношение на специални видове разходи, включително: подаръци, гостоприемство, пътувания и развлечения, политически приноси и благотворителни дарения и спонсорство (установяване на правила за деклариране и контрол по отношение на тези разходи);
- Улесняващи плащания (забрана за използване на подобни такива, които например могат да забързат административната машина, за да издадат необходими документи, да предприемат необходими действия или улеснят бизнес дейността на конкретния бизнес субект);
- Политики по отношение на конфликта на интереси;
- Политики по отношение на хадатайства, упражняване на натиск, изнудване.

6. В рамките на шестия елемент „Прилагане на антикорупционни програми спрямо бизнес партньорите“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Такива програми следва да бъдат относими към всички значими партньори: съвместни дружества, концесионери, подизпълнители, доставчици, посредници, лобистки компании, бизнес-асоциации;
- Поемане на ангажимент от страна на бизнес партньори за прилагане на идентични/аналогични антикорупционни програми;
- Обхват: проверка на потенциални партньори дали прилагат незаконни практики; информирание/промотиране на съдържанието и принципите в антикорупционните програми; поемане на ангажименти за присъединяване към антикорупционната програма; документиране; осигуряване на възможност за проверка дали тези програми се спазват от бизнес партньорите; предприемане на колективни действия.

7. В рамките на седмия елемент „Вътрешни контроли и съхраняване на документация“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Създаване и поддържане на ефективна система за вътрешен контрол за противодействие на подкупите, включваща финансови и организационни проверки на:
 - а/ счетоводните практики;
 - б/ на практиките за поддържане на документация;
 - в/ на други бизнес процеси, свързани с програмата;
- По отношение на счетоводството и финансите това например включва:
 - Адекватно и правилно идентифициране и отчитане на всички финансови трансакции са адекватно идентифицирани и правилно и справедливо се отчитат по подходящ начин
 - Книгите и счетоводните записи са на разположение за проверка от съвета на директорите или друг орган с крайна отговорност за предприятието, както и на одиторите;
 - Не се водят неофициални счетоводни книги;
 - Не се поддържат тайни сметки;
 - Не се отчитат несъществуващи разходи;
 - Паричните плащания или плащанията в натура се наблюдават, за да се избегне използването им като заместители на подкупи;
 - Не се унищожават умишлено счетоводни или други съответни документи по-рано, отколкото се изисква от закона;
 - Неизползване на фалшиви документи;
 - Съществуват независими системи за одит, независимо дали чрез вътрешни или външни одитори, предназначени да разкрият всички трансакции.

8. В рамките на осмия елемент „Комуникация и обучение“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Директорите, мениджърите, служителите и агентите трябва да получат подходящо обучение по програмата.
- Където е подходящо, изпълнителите и доставчиците трябва да преминат обучение по антикорупционната програма.
- Установяване на ефективна вътрешна и външна комуникация във връзка с антикорупционната програма.
- Ефективни механизми за вътрешна комуникация при изпълнение на антикорупционната програмата.
- Публикуване на информация за антикорупционната програма, включително системи за управление, използвани за осигуряване на нейното изпълнение; политики срещу получаването на подкупи и т.н.
- Предприятията трябва да бъдат отворени за получаване на комуникации от и ангажиране със заинтересованите страни по отношение на програмата.

9. В рамките на деветия елемент „Поощрения и насърчаване за действия и поведение, съответстващи на правилата“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Практиките за развитие на човешките ресурси, включително набирането, повишаването, обучението, оценката на резултатите, възнагражданията се прилагат в зависимост от спазването на правилата за бизнес етика;
- Гарантиране, че нито един служител няма да понесе отмъщение или дискриминационни или дисциплинарни действия за съобщаване на добросъвестни нарушения или при сериозно подозрение за нарушения на антикорупционната политика;
- Ключов персонал в области, подложени на висок корупционен риск, трябва да се обучава и оценява редовно; необходимо е да се предвидят възможности за ротацията на такъв персонал.

10. В рамките на десетия елемент „Търсене на съвет - Установяване на нарушения и рапортуване/сигнализиране“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Програмата трябва да насърчава служителите и другите да изразяват своята загриженост при нарушения и да докладват за съмнителни обстоятелства пред отговорните служители на предприятията възможно най-рано.
- Предоставяне на насоки и съвети на директори, служители и, където е уместно, бизнес партньори относно спазването на програмата или мерките за етика и съответствие на компанията, включително когато те се нуждаят от спешни съвети за трудни ситуации в чуждестранни юрисдикции;
- Вътрешно и по възможност конфиденциално сигнализиране за нередности; защита на директори, служители, служители и, където е подходящо, на бизнес партньори, които не желаят да нарушават професионалните стандарти или бизнес етика;
- Предприемане на подходящи действия в отговор на подадени сигнали;
- Ред за сигнализиране и предприемане на действия: вътрешен (със структури в предприятието) и външен (с останали контролни институции).

11. В рамките на дванадесетия елемент „Адресиране на нарушенията“ се открояват две насоки:

- Установяване на вътрешен ред за сигнализиране и предприемане на действия (от страна на вътрешни контролни структури в предприятието);
- Установяване на възможности за сигнализиране на външни контролни институции.

12. В рамките на единадесетия елемент „Периодичен преглед и оценка на антикорупционната програма“ се открояват следните по-съществени детайли:

- Осъществяване на мониторинг и периодичен преглед от страна на ръководна структура;
- Осъществяване на мониторинг и периодичен преглед от страна на одитен комитет;
- Външна верификация и проверки.

ОБХВАТ НА ПРОГРАМАТА ЗА БОРБА С ПОДКУПИТЕ на АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

◀ 1. КОНФЛИКТ НА ИНТЕРЕСИ

◀ 2. ПОДКУПИ

◀ 3. ПОЛИТИЧЕСКИ ДАРЕНИЯ

◀ 4. БЛАГОТВОРИТЕЛНИ ДАРЕНИЯ И СПОНСОРСТВА

◀ 5. УЛЕСНЕНИЯ ЗА ПЛАЩАНИЯ

◀ 6. ПОДАРЪЦИ, ГОСТОПРИЕМСТВО И РАЗХОДИ

ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЗА КОРУПЦИЯ, ПОДКУП И ДР.

Гражданска конвенция за корупцията на Съвета на Европа:

- „За целите на тази конвенция, “корупция” е искането, предлагането, даването или приемането, пряко или косвено, на подкуп или всяка друга наследваща се облага или обещаването на такива, което засяга надлежното изпълнение на някое задължение или поведението, което се изисква от приемащия подкупа, неполагащата се облага или обещаването на такива.“

ICC Rules on Combating Corruption (International Commerce Chamber):

- „Подкупът е предлагането, обещаването, даването, разрешаването или приемането на всякакви неправомерни парични или други облаги за, от или за някое от изброените по-горе лица или за когото и да било друго, за да се получи или запази бизнес или друго неправомерно предимство, например във връзка с възлагане на обществени или частни поръчки, регулаторни разрешения, данъчно облагане, митнически, съдебни и законодателни производства.“

APEC Anti-Corruption Code of Conduct for Business (Азиатско-тихоокеанско икономическо сътрудничество):

- „Подкупът е предлагане, обещаване или даване, както и изискване или приемане на всякакви парични или други облаги, пряко или косвено, за да се получи, задържи или насочи бизнес към определена фирма или да се осигури всяко друго неправомерно предимство при извършване на бизнес.“

PACI Principles for Countering Bribery (World Economic Forum Partnering Against Corruption Initiative)

- „Подкуп ("Подкуп") е предлагането, обещаването или даването, както и изискването или приемането на всяко неправомерно предимство, пряко или косвено, към или от:
 - държавен служител,
 - политически кандидат, партиен или партиен служител, или
 - всеки служител в частния сектор (включително лице, което ръководи или работи за частно предприятие в каквото и да е качество), с цел да се получи, задържи или насочи бизнес или да се осигури всяко друго неправомерно предимство при извършване на бизнес (...)

Насоки на ОИСР за управление на конфликти на интереси:

- „Конфликт на интереси“ е конфликт между публичното задължение и личния интерес на държавен служител, при който интересът на държавния служител в неговото лично качество би могъл да повлияе върху изпълнението на неговите служебни задължения и отговорности в ущърб на обществения интерес”.

ЗКПКОНПИ:

- „Конфликт на интереси възниква, когато лице, заемащо висша публична длъжност, има частен интерес, който може да повлияе върху безпристрастното и обективното изпълнение на правомощията или задълженията му по служба.“
- „Частен интерес“ (ЗКПКОНПИ):
„Частен е всеки интерес, който води до облага от материален или нематериален характер за лице, заемащо висша публична длъжност, или за свързани с него лица, включително всяко поето задължение.“
- „Облага“ (ЗКПКОНПИ):
„Облага е всеки доход в пари или в имущество, включително придобиване на дялове или акции, както и предоставяне, прехвърляне или отказ от права, получаване на стоки или услуги безплатно или на цени, по-ниски от пазарните, получаване на привилегия или почести, помощ, глас, подкрепа или влияние, предимство, получаване на или обещание за работа, длъжност, дар, награда или обещание за избягване на загуба, отговорност, санкция или друго неблагоприятно събитие.

Определения за корупция, подкуп и др.

- „Пране на пари“ (англ. Money Laundering)

„Процес, при който парични средства са привидно приходи от парични постъпления или доходи от други активи, и при който се създава впечатление, че големи суми пари, придобити от тежки престъпления, като наркоразпространение или тероризъм, са законни приходи от законна дейност и имат легитимно законен произход. Прането на пари е престъпление съгласно много законодателства и има различни определения. То е ключов момент във функционирането на сивата икономика.“

Важни източници на информация по темата:

Правна база налични в е-вариант:

1. Гражданска конвенция за корупцията на Съвета на Европа (Страсбург, 4 ноември 1999 г., Съвета на Европа, Ратифицирана със закон, приет от 38-о Народно събрание на 10 май 2000 г. - ДВ, бр. 42 от 23 май 2000 г.;

- en.: <http://conventions.coe.int/treaty/EN/WhatYouWant.asp?NT=174&CM=8&DF=fr>;: <http://conventions.coe.int/Treaty/FR/WhatYouWant.asp?NT=174&CM=8&DF=en> (определение за корупция; действителност на договорите, защита на служителите, счетоводна отчетност, обезпечителни мерки)

2. Наказателна конвенция относно корупцията на Съвета на Европа (Ратифицирана с резерви със закон, приет от XXXVIII Народно събрание на 12 април 2001 г. - ДВ, бр. 42 от 2001 г. В сила за Република България от 1 юли 2002 г.)

(определения за активен подкуп, пасивен подкуп, подкуп на чужди длъжностни лица)

3. Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (Обн. ДВ. бр.7 от 19 Януари 2018г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.1 от 3 Януари 2019г.) (превенция на корупцията, деклариране на имущество от длъжностни лица, конфликт на интереси, отнемане на незаконно придобито имущество, защита на сигнализиращите)

Изследвания и анализи на международни организации - налични в е-вариант:

4. Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance (2010) OECD (общ рамков документ на ОИСП относно ръководни принципи за бизнеса и бизнес организации относно вътрешен контрол, бизнес етика и превенция на корупция)

5. Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business (2013) OECD UNODC World Bank, (наръчник, състои се от три основни части международна правна рамка, инструменти за оценка за риска, антикорупционна програма, вкл. сравнителни извадки от програмите на други международни организации)

6. OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct (2018) OECD (наръчник за детайлна проверка относно отговорно бизнес поведение на мултинационалния компании, вкл. принципи за бизнес етика, общи политики, действия спрямо служителите, партньорите и средата, конкретни въпросници за проверка)

7. Guidelines on Anti-Corruption and Integrity in State-Owned Enterprises (2019) OECD (наръчник за превенция на корупцията и приложение на политики за почтеност в управлението на компании, които са държавна собственост)

8. OECD Guidelines for Multinational Enterprises (2011 Edition) OECD (наръчник с фокус върху превенция на корупцията в компании с държавна собственост)

9. Investing in Integrity for Productivity (2006) OECD (наръчник, в който има информация относно системи за добро управление на бизнеса, взаимоотношения с бизнес партньори, преценка на действия в среда, натоварена с корупционни рискове)

10. Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (2009), Adopted by the Council on 26 November 2009), OECD (препоръки относно борбата с подкупите в международните бизнес трансакции; в приложение 1 е Ръководство за добри практики за прилагане на конкретни членове от Конвенцията за борба с подкупите на чуждестранни длъжностни лица при международни бизнес сделки)

11. Analytics for Integrity: data-driven approaches for enhancing corruption and fraud risk assessments (2019) OECD (наръчник за установяване на измами при инфраструктурни проекти)

Важни източници на информация по темата:

12. Investing in Integrity for Productivity (2017) OECD (сравнително изследване относно връзката между управление корупция производителност)
13. Corruption in the pharmaceutical sector (Diagnosing the challenges) (2016) TI - UK (методология на TI - UK за идентифициране на корупционните рискове във фармацевтичния сектор)
14. Бизнес принципи за промотиране на почтеност във фармацевтичния сектор (2017) TI - UK (антикорупционна програма за латинска и южна Америка, разработена от TI - UK, 2017)
15. Transparency in Corporate Reporting Assessing Large Companies on Oslo Stock Exchange (2013) TI-Norway (доклад на TI-Nорвегия относно корупционните рискове в държавите, в които оперират норвежки компании)
16. Incentivising Ethics (Managing incentives to encourage good and deter bad behaviour) (2015) TI - UK (фокус върху насърчаване на доброто управление в бизнеса и развиване на култура на бизнес етика като инструмент срещу корупционни рискове)
17. Making the Case for Open Contracting in Healthcare Procurement (2018) TI UK (наръчник на TI UK за прозрачност при обществените поръчки)
18. Protect Your Business! (Anti-corruption handbook for the Norwegian business sector) (1999) TI-Norway (наръчник на TI Норвегия за избягване на корупционни рискове; интересен и достъпен за четене дизайн на наръчника - преглед на международно право, форми на корупция и корупционни рискове, как да се разработва и прилага антикорупционни програма)
19. Without Bribery Anti-Bribery Training Trainer's Handbook (2013) TI UK (наръчник на TI UK как да се процедира в *ситуации* с корупционен риск)
20. Wise Counsel or Dark Arts? Principles and guidance for responsible corporate political
21. Engagement (2015) TI UK (наръчник на TI UK към бизнеса относно политическото финансиране)
22. Transparency in Reporting on Anti-Corruption (TRAC) A Report on Corporate Practices (2009) TI-S (доклад относно антикорупционните стратегии, политиките и системи за управление на корупционния риск, прилагани от водещи компании)

Добри практики на компании в България - налични в е-вариант:

23. Unilever" Политика за бизнес интегрити, кодекс за бизнес интегрити
<https://www.unilever.com/about/who-we-are/our-values-and-principles/business-integrity/>

Изследвания на TI BG относно корупция в публичния сектор, имащи връзка с бизнеса налични в е-вариант:

24. Политики и практики за ограничаване на конфликта на интереси в държавната администрация (2008)
25. Индикатори за прозрачност и почтеност при обществените поръчки (2013)
26. Законодателство и практика: национални и европейски перспективи в процедурите по конфискация и отнемане на имущество в полза на държавата (сравнителен доклад) (2015)
27. Отнемане на незаконно придобито имущество: предизвикателства и перспективи пред българския модел (национален доклад за България" (2014)
28. Индекс на Местната система за почтеност. Каталог на добрите практики (2016)

Могат да се търсят също публикации на ОИСР:

- <https://mneguidelines.oecd.org/global-forum/> - други материали на OECD относно RBC (responsible business conduct)
<https://mneguidelines.oecd.org/mneguidelines/> - OECD Guidelines for Multinational Enterprises

Други международни организации, работещи в тази област:

- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)
- World Bank
- Basel Institute on Governance
- Business and Industry Advisory Committee to the OECD (BIAC)
- International Bar Association (IBA), International Chamber of Commerce (ICC)
- World Economic Forum Partnering Against Corruption Initiative (PACI)
- UN Global Compact

ИНТЕГРИТЕТ
В БИЗНЕСА

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
BULGARIA